

**INTERVIU CU LECTOR DR. RADU DIMITRIU
CATEDRA DE GEOGRAFIE, UNIVERSITATEA ALEXANDRU IOAN CUZA DIN IAȘI**

Specialiștii “clasici” în migrație și diasporă vin în general din sfera științelor sociale, politice sau economice. Dumneavoastră sunteți însă un geograf. Când și cum a apărut această preocupare pentru migrația românească? Ce v-a determinat să debutați pe această direcție de cercetare și ce v-a făcut să continuați?

Este un adevăr parțial, dar, într-adevăr, sociologii preocupați de studiul migrațiilor sunt mult mai vizibili și chiar mai mediatizați. Cred că, de fapt, doar conexiunea sociologiei și a sociologilor cu mediile de informare publică este mai bună, cel puțin în comparație cu geografia și geografii.

Însă, geografia umană are astfel de preocupări încă de la începuturile individualizării ei ca subramură de cercetare științifică! Acest lucru este probabil mai puțin cunoscut, justificat de faptul că cercetările geografice care se referă strict și doar la migrație sunt mai rare, de regulă ele fiind parte integrantă a unor studii mai vaste ce cuprind adeseori geografia populației unui teritoriu în ansamblul ei. Însă, mai ales în ultimele două decenii, în întreaga lume științifică s-a manifestat o îngustare a domeniilor de cercetare, astfel încât și studiile geografilor privitoare la migrație au devenit mai numeroase, mai vizibile, mai cunoscute.

Ca o paranteza, nu prea sunt de acord cu titulatura de diaspora acordată emigrației românești actuale. Diaspora presupune nu doar existența unui mare număr de cetățeni dincolo de granițe, ci și o organizare reală și funcțională a acestor grupuri umane. Ori, **noi avem în prezent o emigrație pulverizată, atomizată, care nu a ajuns încă la stadiul de diasporă, la stadiul de coagulare.** Putem vorbi de o diasporă evreiască, de una maghiară sau italiană, dar ajungerea la acest nivel implică timp și această realitate nu poate fi eludată.

În ceea ce mă privește, pasiunea pentru cunoașterea și studierea migrațiilor a apărut încă din anii facultății, grație influenței exercitate de o personalitate de prim rang a geografiei mondiale, din păcate prea puțin cunoscută în mediul neacademic - profesorul Alexandru Ungureanu, membru corespondent al Academiei Române. Având cunoștințe remarcabile nu doar în domeniul geografiei, vorbind un număr impresionant de limbi străine, un astfel de profesor nu avea cum să nu își fascineze discipolii, cu atât mai mult cu cât toate acestea erau (și sunt) dublate de calități umane de excepție. În anii de după obținerea licenței, m-am înscris la

doctorat sub coordonarea profesorului Ungureanu și practic atunci am debutat în cercetarea științifică a migrațiilor internaționale. Inițial, m-am orientat către migrațiile populației din Depresiunea Neamțului (teritoriul meu de studiu în cadrul pregătirii doctorale), pentru ca apoi să acord atenție și altor orizonturi: municipiul Iași, județul Vrancea sau – mai recent – Moldova dintre Prut și Nistru.

Este adevărat faptul că interesul și curiozitatea științifică au fost ranforsate și de o serie de experiențe personale, în primul rând de cunoașterea nemijlocită a unor membri ai migrației (și a poveștilor lor de viață), fie acasă, fie în țările gazdă. Călătoriile efectuate în vestul Europei începând cu sfârșitul anilor '90 mi-au oferit prilejul de a lua contact cu astfel de oameni și aceste întâlniri m-au marcat. Apoi, pe măsură ce fenomenul a luat amploare în societatea noastră, am fost realmente uimit de dezinteresul acordat de autorități acestei realități, acestor oameni. Gratificați de mass-media actuală cu titlaturi oarecum peiorative - „căpșunari”, „italieni” sau „voiajori” - acești migranți au jucat un rol important pe scena societății românești și anume acela de catalizator al integrării țării noastre într-un sistem dovedit a fi funcțional, cel puțin din punct de vedere economic. Mai mult decât oricine și orice, ei au constituit liantul care ne-a legat de Vest în acești din urmă ani; ei au format „sursa” și „conducta” prin care bunăstarea s-a scurs, în atât de multe cazuri, dinspre ticsitul buzunar european spre încăpătorul chimir autohton. Practic, în România ultimelor două decenii, unchiul bogat din America s-a multiplicat în milioane de exemplare.

Pe acest fond s-a fundamentat și mai mult interesul meu pentru migrațiile concetățenilor noștri și am căutat să fac pentru ei ceea puteam, adică să studiez fenomenul în cauză.

Cum a fost primită munca dumneavoastră de specialiștii în migrație? Ați reușit să împrumutați pasiunea dumneavoastră și altor studenți sau colegi?

Colegii geografi, mulți dintre ei foști profesori de-ai mei, m-au încurajat și m-au ajutat, mai ales Alexandru Ungureanu și Ionel Muntele, ambii de la universitatea din Iași. La fel au făcut și prof. dr. Ioan Ianoș, de la Universitatea București sau prof. dr. Nicolae Popa, de la Universitatea de Vest din Timișoara.

Din străinătate, nu aș putea să o uit pe doamna profesoară Maria Luisa Gentileschi, de la Universitatea de Studii din Cagliari, pe domnul profesor Carlo Brusa, de la Universitatea "Amedeo Avogadro" din Vercelli și nici pe doamna profesoară Flavia Cristaldi de la Universitatea "La Sapienza" din Roma, care m-au ajutat de nenumărate ori.

Marele meu regret este însă faptul că nu am reușit să contagiez cu microbul studierii amănunțite a migrațiilor colegi mai tineri de la alte universități. Ar fi fost, cred, foarte util și interesant de comparat desfășurarea fenomenului pentru areale mai mari și mai distanțate în spațiu, cu alte trăsături de personalitate uman-geografică. Însă **cercetarea migrațiilor este dificilă, implică cheltuieli mari de efort, timp și bani, deoarece nu se bazează decât într-o mică măsură pe informațiile oferite de statistica oficială. Este nevoie de derularea unor anchete de teren, a unor sondaje socio-geografice de proporții**, lucru nu tocmai ușor, astfel încât înțeleg întrucâtva reticența lor.

Chiar și așa, mă bucur că am reușit să insuflu pasiunea pentru acest domeniu de studiu câtorva zeci de studenți, masteranzi și doctoranzi, din România, Italia și Republica Moldova, pasiune ce s-a concretizat prin întocmirea lucrărilor de finalizare a diferitelor cicluri de pregătire universitară.

Există proiecte de studii multidisciplinare asupra migrației? Ați participat și / sau sunteți interesat să vă alăturați unui astfel de proiect?

Da, există astfel de proiecte, fie cu finanțare internă, fie europeană, dar, de cele mai multe ori, ele nu implică multidisciplinaritate. Am participat (și particip) la astfel de acțiuni, atât în țară, cât și în străinătate, însă, pe fondul crizei economice actuale, fondurile alocate cercetării sunt din ce în ce mai puține și mai greu de accesat. Cu toate acestea, mai există încă surse de finanțare și colaborez pe acest plan atât cu specialiști din țară, cât și din restul Europei (Franța, Spania, Italia, Portugalia, Germania, Belgia, Olanda, Marea Britanie, Austria, Ungaria, Rep. Moldova, Albania, Grecia, Malta), din Turcia și din America de Sud (Argentina, Chile, Columbia și Brazilia). Asta implică, pe lângă munca de birou și o muncă de teren, ceea ce îmi dă ocazia să cunosc nemijlocit o serie de realități inedite și deci foarte interesante. Așa a fost, de exemplu, studierea comerțului chinezesc din Sardinia, finanțată de Camera de Comerț a Sardiniei, precum și altele.

Aceste proiecte s-au concretizat printre altele – pe lângă mai multe articole publicate în țară și în străinătate - și prin două cărți: "[Anul viitor, acasă. Studiu asupra migrațiilor economice internaționale ale populației din Depresiunea Neamtului](#)" (autori: Radu Dimitriu și Alexandru Ungureanu) și "[Migrațiile internaționale ale populației din Moldova](#)" (autori: Radu Dimitriu, Ionel Muntele, Silvia Marcu, Andreea Dimitriu), ce urmează să apară luna aceasta la editura Universității "Al. I. Cuza", Iași. Prima lucrare urmează să fie reeditată anul acesta pe spezele

editurii, fiind foarte cerută de public.

Cum a fost primită munca dumneavoastră de autoritățile române și străine? Ați primit sprijin logistic și material din partea lor? Cât de interesați sunt finanțatorii privați să se implice în astfel de cercetări?

Interesul autorităților noastre asupra muncii depuse în ultimii 13 ani, de când studiez migrațiile internaționale ale românilor a fost unul cu un pronunțat caracter paradoxal și oarecum illogic. Pe de o parte, **am reușit în urma unor concursuri să câștig finanțarea necesară cercetării (de la Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior), dar, pe de altă parte, nu s-a manifestat un interes deosebit față de rezultatele finale – așa cum cred că ar fi trebuit!** Interesul a existat, dar numai individual, din partea specialiștilor în geografie umană sau din partea sociologilor, nu și la alte nivele.

Mult mai interesate sunt însă autoritățile străine, mai ales din Italia, fiind solicitat în acest sens de destul de multe ori. De exemplu, colaborez foarte bine cu Vaticanul, ceea ce nu trebuie să mire, dat fiind interesul mare acordat migrațiilor internaționale de către statul papal. Din acest punct de vedere, se distinge de departe Giovanni Battista Scalabrini (1839–1905), un călugăr care, în anul 1887, fondează Congregația Misionarilor San Carlo Borromeo, organizație care, în timp, îi va prelua numele, membrii acestei comunități confesionale numindu-se, simplu, călugări scalabrinieni. Ideea de bază a demersului inițiat de Scalabrini, acum mai bine de un secol, a reprezentat-o oficierea serviciilor religioase, precum și întrajutorarea de orice fel a italienilor catolici emigranți peste ocean. Drept urmare, în acest scop, Scalabrini întreprinde voiaje în cele două Americi: în Statele Unite – în anul 1901 și în Brazilia – în anul 1904. Dar dacă, inițial, dezideratele ordinului romano-catolic înființat de el erau doar de natură confesională, odată cu trecerea timpului a avut loc o diversificare a obiectivelor, apărând unele cu tentă științifică, așa cum erau (și sunt și astăzi) înregistrarea cât mai exactă a italienilor din Lumea Nouă sau studierea acestor comunități recent formate. Actualmente, acești merituoși călugări scalabrinieni (aproximativ 700 la număr, la care se adaugă și un număr variabil de voluntari laici) își desfășoară activitatea în peste 30 de țări de pe cinci continente, ocupându-se de imigranții propriu-zisi și de refugiați (de la studierea fenomenului migratoriu în sine și până la acordarea de asistență juridică sau derularea de acțiuni privind apărarea drepturilor celor implicați în migrație). Un alt organism al bisericii romano-catolice care ne poate oferi informații statistice extrem de interesante și de utile cu privire la migrațiile internaționale este Caritas Ambrosiana, asociație fondată în anul 1971, în Italia, la inițiativa papei Paul al VI-lea. Înființată în virtutea unor scopuri caritabile, Caritas Ambrosiana are pe lista de priorități inclusiv deservirea imigranților, atât din punct de vedere religios, cât și laic (prin intermediul Centro d'Ascolto

Stranieri). Anual, această organizație tipărește (sub titulatura Caritas/Migrantes) un foarte documentat raport asupra imigranților din Italia, intitulat Dossier Statistico Immigrazione. Și în prezent colaborez cu specialiștii Vaticanului în migrație - în special cu domnul Franco Pittau - și sunt invitat la evenimente de acest gen organizate de ei.

Oarecum inspirat de acest exemplu, am căutat să iau legătura cu preoții români ortodocși ce deserveșc parohiile de peste hotare (din Europa și Japonia), dar și de această dată am fost privit cu rezervă și scepticism! Mai degrabă am fost solicitat de catolicii din Iași, mai exact de dioceza de Iași, care m-a rugat acum câțiva ani să îi ajut tehnic în recenzarea enoriașilor emigrați.

La noi în țară există un Departament al Românilor de Pretutindeni, dar care, din păcate, nu pare a fi funcțional. Am luat legătura cu ei acum câțiva ani în încercarea de a stabili o colaborare, dar m-am izbit de un adevărat zid de indiferență.

În ceea ce privește solicitările din partea mediului privat, nu am cunoscut așa ceva și – la cum se prezintă realitatea românească – nici nu cred că se va întâmpla prea curând. Oricum, din partea mea există toată deschiderea!

Din discuțiile private pe care le-am avut până acum am putut afla că munca de documentare de pe teren asupra migrației v-a dus în locuri “exotice”, interacționând cu tot felul de categorii de emigranți. Ne puteți spune mai multe despre aceste experiențe?

Așa este, am căutat să aflu realitatea emigrantului roman cât mai deplin și din acest punct de vedere mi-am oferit, în mod voluntar, o serie de experiențe. Astfel, în încercarea de a simți pe propria piele trăirile concrete ale unui emigrant, am locuit benevol într-un centru de asistență socială pentru refugiați din Padova. Apoi, câțiva ani mai târziu, am locuit lângă Roma, la Prenestina, într-o tabără de imigranți ilegală, improvizată în curtea unei fabrici dezafectate. Se locuia în mici adăposturi făcute din cartoane, scânduri, ș.a., Conectarea la energia electrică era realizată ilegal, iar facilitățile sanitare lipseau. Exista doar un rezervor mare de apă potabilă, adus și amplasat de membrii Partidului Comunist Italian în timpul campaniei electorale trecute.

Tot în Italia, la Roma și la Torino, am depus eforturi pentru a cerceta aspectele mai puțin convenabile ale emigrației, așa cum sunt prostituția, cerșetoria și furturile. Am întâlnit emigranți români din toate categoriile sociale, aflați la prima sau la a doua generație, în toată Europa, în Argentina, în Chile sau în Brazilia.

Anul trecut, în toamnă, am participat la o serie de conferințe în Chile și în Columbia și am aflat un lucru extrem de interesant. Atât colegii geografi chileni, cât și mass-media din această țară, m-au informat despre apariția unor rețele de cerșetori țigani originari din România, în Santiago de Chile și în Valparaiso, postaja de preferință la intrarea în marile centre comerciale. Se pare că același lucru se întâmplă și în Argentina, la Buenos Aires! **Vă dați seama ce organizare este aici? Oamenii aceia nu au ajuns acolo întâmplător, există undeva niște creiere bine informate care organizează totul!** În ultimii ani, nivelul de trai în Chile a devenit unul apreciabil, cu un salariu mediu lunar de aproximativ 1000 dolari! **Cineva a știut că aici se află o piață potențial profitabilă pentru astfel de activități, cu atât mai mult cu cât aici anterior practic nu exista cerșetorie.** Indienii mapuci, araucani sau aymara (ce alcătuiesc în mare parte păturile sărace ale populației) nu cerșesc niciodată, indiferent cât de grea le-ar fi viața – deci nu exista concurență!

Cert este faptul că emigrația românească de extinde rapid. Îmi amintesc că, în anul 2003, când am ajuns prima dată la Cagliari, nu am întâlnit decât un singur român, un inginer stabilit aici prin anii '70. Anul următor am ajuns iar în Sardinia, întâmplător într-o zi de duminică, și partea centrală a orașului (zona portului) era plină de români! Apăruseră între timp și două curse Atlassib pe săptămână! Ce schimbare într-un singur an!

Tot în Sardinia, după ce am participat la o conferință, am fost abordat de o doamna din public, al cărei nume, din păcate, nu îl mai rețin (i-am pierdut cartea de vizită), dar care avea o poveste de viață total atipică. Născută în Bucureștii anilor '50, din mamă unguroaică și tată italian din Ragusa (actualul Dubrovnik din Croația), plecase din România la vârsta de 20 de ani, căsătorindu-se cu un italian. Ajunsă în Sardinia (de unde era soțul), i s-a oferit posibilitatea să se angajeze la universitatea din Cagliari, unde i s-a solicitat să predea limba română. Dar respectiva doamnă nu cunoștea româna decât la un mod absolut superficial, ea acasă vorbise maghiara și italiana! Dar, nevrând să refuze un astfel de post, s-a apucat să învețe limba română și - iată cum - timp de patru decenii un etnic maghiar din România a predat această limbă studenților italieni!

În centrul Sardiniei am întâlnit și ciobani români (care și acasă aveau aceeași îndeletnicire!) sau indivizi ce se ocupau cu prinderea mierlelor (din al căror ficat se prepară un paté foarte apreciat în marile restaurante pariziene).

Tot acum câțiva ani am întâlnit o formație muzicală alcătuită din români din Târgu Neamț ce cânta într-un restaurant din Norvegia și care tocmai acceptase un angajament similar în Groenlanda, la Nuuk!

Dar migrația românească are o dezvoltare puțin sau deloc bănuită de autorități. De exemplu, unele firme de pază și protecție din Iași furnizează personal de profil pentru cazinourile rusești din Vladivostok. Fiind cel mai mare port civil și militar al Rusiei în Extremul Orient, aici se desfășoară nenumărate activități ilegale. Astfel body-guarzii ieșeni lucrau aici timp de maximum trei luni, după care, conform contractului, erau obligați să plece acasă. O altă condiție era aceea să nu cunoască limba rusă – probabil pentru a nu afla lucruri și fapte ce se doreau să rămână discrete.

Tot cu un grad mai aparte de exotism se remarcă și alte migrații: cea a muncitorilor de la fosta fabrică de sticlă din Dorohoi la o fabrică similară de la Celje (Slovenia), cu care existau legături economice încă dinainte de 1989, cea a minierilor disponibilizați din bazinul Comănești spre minele carbonifere poloneze din Silezia, cea a gălățenilor angajați ca salvamari și maseori în America Centrală sau ca muncitori navali și siderurgiști în țări precum Peru, Bolivia, China, Letonia, Indonezia și Senegal, cea a economiștilor români care lucrează în paradisurile fiscale din insulele Virgine Americane, Granada, Barbados, insulele Cayman etc.

Volumul migrației românești peste hotare, combinat cu natalitatea în continuă scădere nu sunt de bun augur pentru România. Dacă nu facem nimic să schimbăm aceste tendințe, ne putem lovi de grave probleme sociale într-un viitor foarte apropiat. Ne puteți creiona niște soluții pe termen scurt și mediu pentru a compensa scăderea recentă și dramatică a populației din România?

Din păcate, țara noastră se confruntă cu o hemoragie demografică de amploare, ale cărei **consecințe negative deja se întrevăd**. Adam Smith, părintele economiei politice moderne, observa încă de acum două secole că *întotdeauna o criză economică este precedată de o criză demografică, iar un boom economic are în amonte o explozie demografică*. Se pare că guvernării noastre nu au auzit de această zicere, altfel nu se explică de unde indiferența de care dau dovadă! Alte state confruntate cu un bilanț natural sau migratoriu profund negativ și-au luat măsuri de precedere în acest sens. De exemplu Italia, care, cu ajutorul Vaticanului a transplatat în peninsula populație catolică din Filipine, Peru, Ecuador, etc., pentru a suplini pierderile demografice locale.

Față de această miză, statul român este însă impasibil! Acum doi ani, cu ocazia unor interviuri realizate cu persoane din centrele de refugiați din Arad și Timișoara am cunoscut unele persoane internate foarte interesante. Pe lângă infractori, criminali, interlopi, existau și oameni onești și corecți pe care viața ia adus în această nedorită posturi, de imigranți ilegali. Am

cunoscut un tânăr din Afganistan, un adevărat poliglot, ce vorbea 11 limbi, printre care și româna (învățată de la militarii români aflați în țara sa!) și care făcea servicii de traducere apreciate pentru angajații centrului. La fel, un pictor georgian, o persoană deosebită.

Întrebarea este următoarea: de ce statul român nu valorifică astfel de persoane, prin includerea lor în societatea noastră și prin acordarea cetățeniei? Se preferă ținerea lor în aceste centre, fără să aibă dreptul de a munci și cu o alocație financiară mizeră, în loc să li se redea demnitatea umană! Care este logica aici? Legile românești privind acordarea cetățeniei sunt greoaie și nediscriminatorii, deseori cu prevederi anterioare anului 1989 ce nu au fost modificate.

România ar trebui să conștientizeze situația în care se află; zone din ce în ce mai largi sunt îmbătrânite demografic, iar bilanțul natural nu are calitatea de a îmbunătăți acest deficit de tinerețe. În cazul acesta, recomandarea mea ar fi să se atragă populație de peste hotare. Este strategia cea mai nimerită și cea mai puțin costisitoare, chiar dacă implică și anumite riscuri. Dar, dacă ea este elaborată și aplicată rațional, aceste riscuri pot fi minimizezate, iar statul român ar avea de câștigat!

Anul trecut, invitat fiind la Roma cu ocazia lansării volumului Dossier Statistico Immigrazione – 2011, în prezidiul format din laici și înalte fețe bisericesti catolice s-a stârnit o discuție contradictorie relativ aprinsă, cu privire la faptul dacă este sau nu este bine că în Italia vin atât de mulți străini. La un moment dat, unul din membrii a întrebat, oarecum retoric (citez din memorie): *”Ne place să avem pensii mari? Ne place să avem gratuități și servicii sociale deosebite? Atunci, pentru ca noi să beneficiem de toate astea, trebuie să și muncească cineva!”* Poate părea (și poate fi) o opinie destul de cinică, dar ea conține o doză mare de adevăr, de pragmatism rece, dacă vreți. Și exact asta pare că lipsește (printre altele) statului român: o strategie demografică capabilă să ne pună la adăpost de vicisitudinile viitorului. Migrațiile, liberalizarea avortului și a mijloacelor contraceptive, lipsa unui ajutor mai substanțial acordat familiilor cu copii, lipsa de perspectivă în general, nu pot duce la ceva bun. **Ar trebui găsit un antidot la toate acestea, iar soluția nu poate fi decât fie adoptarea unor măsuri legislative pronataliste (ceea ce ar fi de dorit), fie aducerea de populație străină (mai ușor de realizat, dar, după cum spuneam, mai riscant).**

Ce planuri și proiecte de viitor aveți legate de studiul migrației?

Proiectele și planurile mele de viitor în ceea ce privește studiul migrației sunt relativ simple. În primul rând, vreau să continui monitorizarea migrației, în special a celei moldovenești, începută

În urmă cu 13 ani. Apoi, aş dori să extind aceste studii inclusiv asupra populației din Basarabia – pentru comparabilitate (acțiune ce a fost deja demarată, dar care, din motive obiective, se desfășoară destul de greoi), dar și asupra altor regiuni românești.

Am câteva proiecte aflate în curs de evaluare, pentru care voi primi răspuns primăvara aceasta și sper că, măcar parțial, acesta să fie unul pozitiv!

Nu în ultimul rând, doresc să găsec noi colaboratori, atât geografi, cât și specialiști din alte domenii, din țară și din străinătate.

**Interviu realizat de Alexandru Cosmin Codreanu
19 februarie 2013**

Notă: *Dr. Radu Dimitriu este lector la Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași. Începând cu studiile doctorale urmate în cadrul aceleiași universități, se specializează pe geografia umană, în particular migrații ale populației. În ultimii 13 ani zona de studiu preponderentă au fost migrațiile populației din Depresiunea Neamțului (teritoriul său de studiu în cadrul pregătirii doctorale), pentru ca ulterior să acorde atenție și altor orizonturi: municipiul Iași, județul Vrancea sau – mai recent – Moldova dintre Prut și Nistru. **Email:** [dimitriuradu\[at\]yahoo.com](mailto:dimitriuradu[at]yahoo.com)*